

Noter

Innholdsfortegnelse

Note 1 - Regnskapsprinsipper	2
Note 2 - Viktige regnskapsestimater og skjønsmessige vurderinger	3
Note 3 - Segmentrapportering	4
Note 4 - Kapitaldekning	6
Note 5 - Utlån til kunder fordelt på sektor og næring	8
Note 6 - Tap på utlån og garantier	9
Note 7 - Nedskrivning på utlån og garantier	10
Note 8 - Misligholdte og tapsutsatte engasjement	11
Note 9 - Innskudd fra kunder fordelt på sektor og næring	12
Note 10 - Netto renteinntekter	13
Note 11 - Andre driftskostnader	14
Note 12 - Øvrige eiendeler	15
Note 13 - Annen gjeld	16
Note 14 - Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer og ansvarlig lånekapital	17
Note 15 - Vurdering av virkelig verdi på finansielle instrumenter	18
Note 16 - Likviditetsrisiko	20

Note 1 - Regnskapsprinsipper

SpareBank 1 SMN avlegger kvartalsregnskapet i samsvar med børsforskrift, børsregler og International Financial Reporting Standards (IFRS), godkjent av EU, herunder IAS 34 om delårsrapportering. Kvartalsregnskapet omfatter ikke all informasjon som kreves i et fullstendig årsregnskap og bør leses i sammenheng med årsregnskapet for 2016. Konsernet har i denne kvartalsrapporten benyttet de samme regnskapsprinsipper og beregningsmetoder som i siste årsregnskap.

Nye standarder og fortolkninger som ennå ikke er tatt i bruk

En rekke nye standarder, endringer til standarder og fortolkninger er pliktige for fremtidige årsregnskap. Blant de som konsernet har valgt å ikke anvende tidlig, er de vesentligste standardene IFRS 9 "Finansielle instrumenter", IFRS 15 "Inntekter fra kundekontrakter" og IFRS 16 "Leieavtaler".

IFRS 9 Finansielle instrumenter skal erstatte dagens IAS 39 Finansielle instrumenter – innregning og måling. IFRS 9 omhandler innregning, klassifisering, måling og fraregning av finansielle eiendeler og forpliktelser samt sikringsbokføring. IFRS 9 er gjeldende fra 1. januar 2018 og er godkjent av EU. Det er adgang til tidlig anvendelse av standarden. Det vil ikke SpareBank 1 SMN benytte seg av. SpareBank 1 SMN vil heller ikke vise sammenlignbare tall for tidligere perioder ved implementering av standarden 1. januar 2018.

Utfyllende informasjon om implementering av IFRS 9 i SpareBank 1 SMN finnes i note 2 i årsregnskapet 2016. IFRS 9-prosjektet har gjennom 2017 i henhold til planen fortsatt arbeidet med parallellberegninger av effekter og modellverket samt avklaringer rundt verdsettelse, klassifisering mv. Banken har besluttet å benytte tre makroøkonomiske scenarier for å ta hensyn til ikke-lineære aspekter av forventede tap. De ulike scenarier vil bli benyttet for å justere aktuelle parametre for beregning av forventet tap, og et sannsynlighetsvektet gjennomsnitt av forventet tap i henhold til respektive scenarie vil bli innregnet som tap.

Banken har også besluttet å benytte både absolutte og relative endringer i misligholdssannsynlighet (PD) som kriterie for hva som regnes som vesentlig endring i kredittrisiko. Fokus i resterende del av 2017 vil fortsatt være ferdigstilling av prosesser, styring, testing og kalibrering av modeller, kvantifisering av effekter samt intern opplæring.

Basert på arbeidet så langt forventes det fortsatt ikke vesentlige effekter knyttet til overgang til IFRS 9. Dette gjelder både eventuelle effekter knyttet til endring av klassifisering og måling samt endret metodikk knyttet til tapsnedskrivninger.

Konsernet har vurdert virkningen av IFRS 15 "Inntekter fra kundekontrakter" og IFRS 16 "Leieavtaler" og ser ikke at disse vil få vesentlige konsekvenser.

Note 2 - Viktige regnskapsestimer og skjønsmessige vurderinger

Ved utarbeidelse av konsernregnskapet foretar ledelsen estimer, skjønsmessige vurderinger og tar forutsetninger som påvirker effekten av anvendelsen av regnskapsprinsipper. Dette vil derfor påvirke regnskapsførte beløp for eiendeler, forpliktelser, inntekter og kostnader. I fjorårets årsregnskap er det redegjort nærmere for vesentlige estimer og forutsetninger i note 3 Kritiske estimer og vurderinger vedrørende bruk av regnskapsprinsipper.

Pensjoner

Sparebank 1 SMN -konsernet har to typer pensjonsavtaler - ytelsesbasert og innskuddsbasert pensjonsavtale. Konsernet har ikke innhentet ny pensjonsberegning per 30. september 2017 da det ikke er identifisert forhold som vesentlig endrer pensjonsforpliktelsen. For ytterligere beskrivelse av de ulike pensjonsordningene, se note 24 i årsrapporten for 2016.

Note 3 - Segmentrapportering

For datterselskapene oppgis tall fra de respektive selskapsregnskapene, mens for tilknyttede og felleskontrollerte selskaper som tas inn etter egenkapitalmetoden oppgis konsernets resultatandel etter skatt samt bokført verdi av investeringen på konsernnivå.

Konsern 30. september 2017

Resultatregnskap (mill. kr)	Privat- marked	Nærings- liv	SB1		SB 1	SB 1	SB1	BN	Øvrige/elim	Total
			Markets	EM 1	Finans	Regnskaps- huset SMN				
Netto renteinntekter	728	730	-11	1	165	-1	-	-	-10	1.603
Renter av anvendt kapital	92	84	-	-	-	-	-	-	-175	-
Sum renteinntekter	819	814	-11	1	165	-1	-	-	-185	1.603
Netto provisjons- og andre inntekter	576	151	239	371	41	285	-	-	-189	1.475
Netto avkastning på finansielle investeringer **)	0	9	50	-	-	-	214	70	162	507
Sum inntekter	1.396	974	279	373	206	284	214	70	-213	3.584
Sum driftskostnader	598	276	289	360	101	239	-	-	-111	1.751
Resultat før tap	798	699	-10	12	105	45	214	70	-101	1.833
Tap på utlån, garantier m.v.	3	249	-	-	12	-	-	-	-0	263
Resultat før skatt inkl. res. virksomhet holdt for salg	796	450	-10	12	94	45	214	70	-101	1.570
EK avkastning *)	16,3 %	10,1 %								10,8 %
Balanse										
Utlån til kunder	100.745	40.419	-	-	6.502	-	-	-	-520	147.146
Herav solgt Boligkreditt og Næringskreditt	-34.361	-2.090	-	-	-	-	-	-	-0	-36.451
Individuell nedskrivning utlån	-20	-665	-	-	-12	-	-	-	-2	-700
Gruppenedskrivning utlån	-90	-218	-	-	-23	-	-	-	-15	-346
Andre eiendeler	157	928	2.076	899	15	307	1.460	1.126	30.297	37.265
Sum eiendeler	66.430	38.374	2.076	899	6.482	307	1.460	1.126	29.759	146.913
Innskudd fra og gjeld til kunder	36.974	36.275	-	-	-	-	-	-	-164	73.086
Annen gjeld og egenkapital	29.456	2.099	2.076	899	6.482	307	1.460	1.126	29.923	73.828
Sum egenkapital og gjeld	66.430	38.374	2.076	899	6.482	307	1.460	1.126	29.759	146.913

Konsern 30. september
2016

Resultatregnskap (mill. kr)	Privat- marked	Nærings- liv	SB1		SB 1	SB1	SB1	BN	BN	Øvrige/elim	Total
			Markets	EM 1	Finans MN	Regnskaps- huset SMN					
Netto renteinntekter	679	703	-7	3	135	0	-	-	-123	1.391	
Renter av anvendt kapital	34	28	-	-	-	-	-	-	-61	-	
Sum renteinntekter	713	731	-7	3	135	0	-	-	-184	1.391	
Netto provisjons- og andre inntekter	513	148	153	327	-9	172	-	-	-45	1.260	
Netto avkastning på finansielle investeringer **)	0	10	59	-	-	-	220	79	346	713	
Sum inntekter	1.227	889	205	330	126	172	220	79	117	3.365	
Sum driftskostnader	602	264	195	271	43	139	-	-	7	1.521	
Resultat før tap	625	625	10	59	83	33	220	79	109	1.844	
Tap på utlån, garantier m.v.	10	398	4	-	9	-	-	-	-3	417	
Resultat før skatt inkl. res. virksomhet holdt for salg	615	227	6	59	75	33	220	79	113	1.427	
EK avkastning *)	13,5 %	4,1 %								11,0 %	
Balanse											
Utlån til kunder	91.655	38.312	-	-	5.170	-	-	-	-676	134.462	
Herav solgt Boligkreditt og Næringskreditt	-33.021	-1.872	-	-	-	-	-	-	0	-34.893	
Individuell nedskrivning utlån	-24	-522	-	-	-10	-	-	-	-2	-558	
Gruppenedskrivning utlån	-95	-279	-	-	-18	-	-	-	1	-391	
Andre eiendeler	203	47	1.636	323	9	213	1.590	1.181	35.995	41.196	
Sum eiendeler	58.718	35.686	1.636	323	5.151	213	1.590	1.181	35.317	139.815	
Innskudd fra og gjeld til kunder	34.911	31.441	-	-	-	-	-	-	-63	66.290	
Annen gjeld og egenkapital	23.807	4.245	1.636	323	5.151	213	1.590	1.181	35.380	73.526	
Sum egenkapital og gjeld	58.718	35.686	1.636	323	5.151	213	1.590	1.181	35.317	139.815	
*) Regulatorisk kapital er lagt til grunn ved beregning av anvendt kapital i PM og Næringsliv. Denne kapitalen er oppgrosset til 15,0 (14,5) prosent for å være i tråd med bankens kapitalmål per 31. desember 2017											
**) Spesifikasjon av netto avkastning på finansielle eiendeler inkl. holdt for salg (mill. kr)											
Utbytte									30.9.17	30.9.16	
Gevinst/(tap) på aksjer									79	100	
Gevinst/(tap) på finansielle derivater									32	52	
Gevinst/(tap) på øvrige finansielle instrumenter til virkelig verdi (FVO)									11	26	
Gevinst/(tap) på valuta									29	53	
Gevinst/(tap) på sertifikater og obligasjoner									206	138	
Gevinst/(tap) på finansielle instrumenter knyttet til sikringsbøker									-147	-89	
Sum verdiendringer finansielle eiendeler									209	281	
SpareBank 1 Gruppen									214	220	
SpareBank 1 Boligkreditt									-26	9	
SpareBank 1 Næringskreditt									18	20	
BN Bank									70	79	
SpareBank 1 Kredittkort									11	20	
SpareBank 1 Mobilbetaling									-14	-19	
Andre selskaper									19	16	
Sum avkastning på eierinteresser									293	346	
Sum									507	713	
Virkelig verdi sikring											
Virkelig verdi-endringer på sikringsinstrumentet									-147	-89	
Virkelig verdi-endringer på den sikrede posten henførbart til sikret risiko									127	71	
Gevinster el. tap fra sikringsbøker, netto									-20	-17	

Note 4 - Kapitaldekning

SpareBank 1 SMN benytter interne målemetoder (Internal Rating Based Approach) for kredittrisiko. Bruk av IRB stiller omfattende krav til bankens organisering, kompetanse, risikomodeller og risikostyringssystemer. Fra 31. mars 2015 har banken tillatelse til å benytte Avansert IRB for de foretakporteføljene som tidligere ble rapportert etter grunnleggende IRB-metode.

Per 30. september 2017 er kravet til bevaringsbuffer 2,5 prosent, systemrisikobuffer 3,0 prosent og den norske motsyklisk kapitalbuffer 1,5 prosent. Disse kravene er i tillegg til kravet om ren kjernekapital på 4,5 prosent, slik at samlet minstekrav til ren kjernekapital er 11,5 prosent. I tillegg har Finanstilsynet fastsatt et pilar 2-krav for SpareBank 1 SMN på 2,1 prosent med virkning fra fjerde kapital 2016. Totalt minstekrav til ren kjernekapital inklusive pilar 2-kravet er dermed 13,6 prosent.

Motsyklisk kapitalbuffer økte fra 1,0 prosent til 1,5 prosent med virkning fra 30. juni 2016. Finansdepartementet har vedtatt at kapitalbufferen økes med 0,5 prosent til 2,0 prosent med virkning fra 31. desember 2017.

Fra fjerde kvartal 2016 er differensierte satser på motsyklisk buffer trådt i kraft. For engasjementer i andre land benyttes den motsykliske kapitalbuffersatsen som er fastsatt av myndighetene i vedkommende land. Dersom landet ikke har fastsatt sats benyttes samme sats som for engasjementer i Norge med mindre Finansdepartementet fastsetter en annen sats. For tredje kvartal 2017 er morbanken under unntaksgrensen slik at den norske satsen benyttes på alle aktuelle engasjementer. For konsern er beregnet vektet motsyklisk kapitalbuffer på 1,5 prosent.

Deler av konsernets fondsobligasjoner og ansvarlig lån er utstedt i henhold til gammelt regelverk. Disse har vært gjenstand for nedtrapping med 40 prosent i 2016 og 50 prosent i 2017. Nedtrappingen øker med ytterligere 10 prosent for hvert år. Per 30. september 2017 hadde banken 450 millioner kroner i fondsobligasjoner som vil være gjenstand for nedtrapping. Tilsvarende for ansvarlig lån er 636 millioner kroner. Finanstilsynet kan kreve at fondsobligasjonene skrives ned proporsjonalt med egenkapitalen dersom bankens rene kjernekapitaldekning faller under 5,125 prosent.

Morbank				Konsern		
31.12.16	30.9.16	30.9.17	(mill. kr)	30.9.17	30.9.16	31.12.16
13.212	12.792	14.055	Sum balanseført egenkapital	16.255	14.893	15.299
-	-	-	Hybridkapital inkludert i egenkapital	-262	-	-
-470	-475	-484	Utsatt skattefordel, goodwill og andre immaterielle eiendeler	-888	-758	-741
-	-	-	Andel av fond for urealiserte gevinster i tilknyttede selskap	117	119	117
-609	-	-	Fradrag for avsatt utbytte og gaver	-	-	-609
-	-	-	Ikke-kontrollerende eierinteresser bokført i annen egenkapital	-516	-411	-425
-	-	-	Ikke-kontrollerende eierinteresser som kan medregnes i ren kjernekapital	303	211	220
-	-93	-	Overfinansiering pensjonsforpliktelse	-	-94	-
-	-1.179	-1.446	Periodens resultat	-1.250	-1.185	-
-	823	821	Delårsresultat som inngår i kjernekapitalen (50 prosent etter skatt av konsernresultat for 2017)	625	830	-
-29	-30	-28	Verdijusteringer som følge av kravene om forsvarlig verdsettelse	-46	-51	-48
-190	-146	-200	Positiv verdi av justert forventet tap etter IRB-metoden	-264	-205	-248
-	-	-	Verdiendring på sikringsinstrumenter ved kontantstrømsikring	8	-	-
-	-	-	Fradrag ren kjernekapital for vesentlige investeringer i finansinstitusjoner	-92	-453	-337
11.913	11.693	12.717	Sum ren kjernekapital	13.990	12.895	13.229
950	950	950	Fondsobligasjon	1.358	1.354	1.358
483	487	459	Fondsobligasjon omfattet av overgangsbestemmelser	459	487	483
13.346	13.129	14.126	Sum kjernekapital	15.807	14.736	15.069
			Tilleggs kapital utover kjernekapital			
1.000	1.000	1.368	Ansvarlig kapital	1.979	1.644	1.698
673	673	561	Ansvarlig kapital omfattet av overgangsbestemmelser	561	673	673
-256	-43	-254	Fradrag for vesentlige investeringer i finansinstitusjoner	-254	-43	-256
1.418	1.631	1.675	Sum tilleggs kapital	2.286	2.275	2.116
14.764	14.760	15.801	Netto ansvarlig kapital	18.093	17.011	17.185

			Minimumskrav ansvarlig kapital			
1.065	1.025	1.050	Spesialiserte foretak	1.177	1.166	1.206
1.064	1.068	1.040	Foretak	1.054	1.107	1.102
1.270	1.282	1.284	Massemarked eiendom	1.763	1.752	1.753
85	49	87	Massemarked øvrig	89	52	88
1.223	1.240	1.222	Egenkapitalposisjoner IRB	1	3	3
4.707	4.665	4.683	Sum kredittrisiko IRB	4.084	4.080	4.153
5	5	4	Stater og sentralbanker	4	5	5
73	69	74	Obligasjoner med fortrinnsrett	136	129	130
426	532	453	Institusjoner	377	457	340
5	0	5	Lokale og regionale myndigheter, offentlige foretak	11	10	7
45	57	40	Foretak	254	260	253
0	0	0	Massemarked	376	169	179
13	12	14	Engasjementer med pant i fast eiendom	198	332	342
245	243	227	Egenkapitalposisjoner	342	333	338
86	49	63	Øvrige eiendeler	172	135	178
898	968	881	Sum kredittrisiko Standardmetoden	1.870	1.828	1.772
35	18	22	Gjeldsrisiko	24	19	36
-	-	-	Egenkapitalrisiko	18	10	5
-	-	-	Valutarisiko	-	1	1
334	334	341	Operasjonell risiko	510	479	479
51	48	74	Risiko for svekket kredittverdighet for motpart (CVA)	134	88	84
-	-	-	Overgangsordning	956	723	574
6.026	6.033	6.000	Minimumskrav ansvarlig kapital	7.595	7.228	7.103
75.325	75.407	75.004	Beregningsgrunnlag	94.938	90.351	88.786
3.390	3.393	3.375	Minimumskrav ren kjernekapital, 4,5 prosent	4.272	4.066	3.995
			Bufferkrav			
1.883	1.885	1.875	Bevaringsbuffer, 2,5 prosent	2.373	2.259	2.220
2.260	2.262	2.250	Systemrisikobuffer, 3,0 prosent	2.848	2.711	2.664
1.130	1.131	1.125	Motsykliskbuffer, 1,5 prosent (1,0 prosent)	1.424	1.355	1.332
5.273	5.278	5.250	Sum bufferkrav til ren kjernekapital	6.646	6.325	6.215
3.251	3.021	4.092	Tilgjengelig ren kjernekapital etter bufferkrav	3.072	2.505	3.018
			Kapitaldekning			
15,8 %	15,5 %	17,0 %	Ren kjernekapitaldekning	14,7 %	14,3 %	14,9 %
17,7 %	17,4 %	18,8 %	Kjernekapitaldekning	16,6 %	16,3 %	17,0 %
19,6 %	19,6 %	21,1 %	Kapitaldekning	19,1 %	18,8 %	19,4 %
			Uvektet kjernekapitalandel			
133.514	135.133	142.840	Balanseposter	203.155	197.689	194.324
8.234	8.232	7.535	Poster utenom balansen	9.506	10.266	10.068
-690	-744	-713	Øvrige justeringer	-1.301	-1.572	-1.388
141.058	142.620	149.662	Beregningsgrunnlag for uvektet kjernekapitalandel	211.361	206.383	203.005
13.346	13.129	14.126	Kjernekapital	15.807	14.736	15.069
9,5 %	9,2 %	9,4 %	Uvektet kjernekapitalandel (Leverage Ratio)	7,5 %	7,1 %	7,4 %

Note 5 - Utlån til kunder fordelt på sektor og næring

Morbank				Konsern		
31.12.16	30.9.16	30.9.17	(mill. kr)	30.9.17	30.9.16	31.12.16
10.290	9.419	11.217	Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst	11.486	9.607	10.499
1.599	1.359	1.352	Havbruk	1.745	1.738	1.985
2.701	2.692	3.256	Industri og bergverk	3.560	2.977	2.985
2.980	3.160	2.712	Bygg, anlegg, kraft og vannforsyning	3.341	3.684	3.532
2.288	2.276	2.288	Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet	2.546	2.482	2.510
4.983	5.027	4.678	Sjøfart og offshore	4.678	5.027	4.983
13.688	13.704	14.807	Eiendomsdrift	14.867	13.761	13.744
2.442	2.534	2.415	Forretningsmessig tjenesteyting	2.216	2.174	2.072
3.220	3.311	3.588	Transport og annen tjenesteytende virksomhet	4.332	3.893	3.836
273	255	211	Offentlig forvaltning	226	269	288
1.670	1.533	1.766	Øvrige sektorer	1.796	1.463	1.700
46.135	45.270	48.289	Sum næring	50.794	47.074	48.133
86.513	84.650	92.818	Lønnstakere	96.352	87.388	89.402
132.648	129.920	141.107	Sum utlån inkl. SB1 Boligkreditt og SB1 Næringskreditt	147.146	134.462	137.535
33.142	32.930	34.196	Herav Boligkreditt	34.196	32.930	33.142
2.069	1.963	2.255	Herav Næringskreditt	2.255	1.963	2.069
97.437	95.027	104.656	Brutto utlån til kunder	110.695	99.569	102.325
620	546	685	- Individuelle nedskrivninger	700	558	632
318	373	323	- Nedskrivning på grupper av utlån	346	391	339
96.499	94.108	103.647	Netto utlån til kunder	109.649	98.619	101.354

Note 6 - Tap på utlån og garantier

Morbank

Tap på utlån (mill. kr)	Januar - September								
	2017			2016			2016		
	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt
Periodens endring i individuelle nedskrivninger	-3	65	62	-0	374	373	0	449	450
Periodens endring i gruppenedskrivninger	-	5	5	-	15	15	-	-40	-40
Konstaterte tap på engasjement som tidligere er nedskrevet	8	142	150	7	7	13	8	34	42
Konstaterte tap på engasjement som tidligere ikke er nedskrevet	2	37	40	6	5	11	10	49	59
Inngang på tidligere nedskrevne utlån, garantier m.v.	-4	-0	-4	-3	-2	-5	-6	-3	-8
Sum tap på utlån og garantier	3	249	252	10	398	408	13	490	502

Konsern

Tap på utlån (mill. kr)	Januar - September								
	2017			2016			2016		
	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt
Periodens endring i individuelle nedskrivninger	-4	68	64	-0	378	377	0	454	454
Periodens endring i gruppenedskrivninger	3	5	8	3	13	15	4	-42	-38
Konstaterte tap på engasjement som tidligere er nedskrevet	8	142	150	7	7	15	8	36	44
Konstaterte tap på engasjement som tidligere ikke er nedskrevet	9	38	47	10	5	15	14	50	64
Inngang på tidligere nedskrevne utlån, garantier m.v.	-5	-0	-5	-4	-2	-5	-6	-3	-9
Sum tap på utlån og garantier	11	252	263	16	401	417	21	495	516

Note 7 - Nedskrivning på utlån og garantier

Morbank

Individuelle nedskrivninger (mill. kr)	30.9.17			30.9.16			31.12.16		
	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt
Individuelle nedskrivninger til dekning av tap på utlån, garantier, m.v. per 1.1.*)	28	597	625	28	148	176	28	148	176
- Konstaterte tap i perioden på utlån, garantier m.v. hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	8	142	150	7	7	13	8	34	42
- Tilbakeføring av tidligere års nedskrivninger	4	8	12	3	20	23	3	36	39
+ Økning i nedskrivninger på engasjementer hvor det tidligere er gjort individuelle nedskrivninger	0	138	138	2	5	7	2	6	8
+ Nedskrivninger på engasjementer hvor det tidligere år ikke er gjort individuelle nedskrivninger	4	87	90	4	399	403	4	518	523
Individuelle nedskrivninger til dekning av tap på utlån og garantier ved utløp av perioden	20	672	692	24	525	549	24	602	625

*) Individuelle tapsnedskrivninger på garantier, 6,9 mill. kroner, er oppført i balansen som gjeld under 'Andre forpliktelser'

Gruppenedskrivninger (mill.kr)	30.9.17			30.9.16			31.12.16		
	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt
Gruppenedskrivninger for dekning av tap på utlån og garantier per 1.1.	90	228	318	90	268	358	90	268	358
Periodens gruppenedskrivning for dekning av tap på utlån, garantier m.v.	-	5	5	-	15	15	-	-40	-40
Gruppenedskrivning for dekning av tap på utlån og garantier ved utløp av perioden	90	233	323	90	283	373	90	228	318

Konsern

Individuelle nedskrivninger (mill. kr)	30.9.17			30.9.16			31.12.16		
	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt
Individuelle nedskrivninger til dekning av tap på utlån, garantier, m.v. per 1.1.*)	31	607	638	31	153	184	31	153	184
- Konstaterte tap i perioden på utlån, garantier m.v. hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	9	142	151	7	7	15	8	36	44
- Tilbakeføring av tidligere års nedskrivninger	4	8	12	4	21	25	3	36	39
+ Økning i nedskrivninger på engasjementer hvor det tidligere er gjort individuelle nedskrivninger	0	138	138	2	6	7	2	6	8
+ Nedskrivninger på engasjementer hvor det tidligere år ikke er gjort individuelle nedskrivninger	4	90	94	5	404	410	4	523	528
Individuelle nedskrivninger til dekning av tap på utlån og garantier ved utløp av perioden	23	684	707	27	535	562	27	611	638

*) Individuelle tapsnedskrivninger på garantier, 6,9 mill. kroner, er oppført i balansen som gjeld under 'Andre forpliktelser'

Gruppenedskrivninger (mill. kr)	30.9.17			30.9.16			31.12.16		
	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt
Gruppenedskrivninger for dekning av tap på utlån og garantier per 1.1.	100	239	339	96	281	376	96	281	376
Periodens gruppenedskrivning for dekning av tap på utlån, garantier m.v.	3	5	8	3	13	15	4	-42	-38
Gruppenedskrivning for dekning av tap på utlån og garantier ved utløp av perioden	102	244	346	98	293	391	100	239	339

Note 8 - Misligholdte og tapsutsatte engasjement

Morbank

Misligholdte utlån (mill. kr)	30.9.17			30.9.16			31.12.16		
	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt
Brutto mislighold over 90 dager *)	165	40	205	149	30	178	144	29	173
- Individuelle nedskrivninger	14	21	35	14	17	31	17	18	36
Netto misligholdte utlån	151	19	170	134	13	147	127	11	138
Avsetningsgrad	8 %	53 %	17 %	10 %	56 %	17 %	12 %	62 %	21 %
Andre tapsutsatte engasjement									
Tapsutatte engasjement (ikke misligholdt)	19	1.180	1.199	26	1.318	1.345	19	1.435	1.453
- Individuelle nedskrivninger	7	650	657	9	509	518	6	584	590
Netto andre tapsutsatte engasjement	12	530	542	17	810	826	13	851	863
Avsetningsgrad	37 %	55 %	55 %	36 %	39 %	39 %	33 %	41 %	41 %

*) Det foreligger ikke mislighold på lån i garantiporteføljen overtatt fra BN Bank per tredje kvartal

Konsern

Misligholdte utlån (mill. kr)	30.9.17			30.9.16			31.12.16		
	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt	Privat- marked	Nærings- liv	Totalt
Brutto mislighold over 90 dager *)	178	84	263	177	44	221	176	38	214
- Individuelle nedskrivninger	16	26	41	18	18	35	20	19	39
Netto misligholdte utlån	163	59	222	160	26	186	156	18	174
Avsetningsgrad	9 %	30 %	16 %	10 %	41 %	16 %	12 %	51 %	18 %
Andre tapsutsatte engasjement									
Tapsutatte engasjement (ikke misligholdt)	19	1.196	1.215	26	1.334	1.360	19	1.455	1.474
- Individuelle nedskrivninger	7	658	665	9	517	526	6	592	599
Netto andre tapsutsatte engasjement	12	538	550	17	817	833	13	863	875
Avsetningsgrad	37 %	55 %	55 %	36 %	39 %	39 %	33 %	41 %	41 %

*) Det foreligger ikke mislighold på lån i garantiporteføljen overtatt fra BN Bank per tredje kvartal

Note 9 - Innskudd fra kunder fordelt på sektor og næring

Morbank				Konsern		
31.12.16	30.9.16	30.9.17	(mill. kr)	30.9.17	30.9.16	31.12.16
2.791	2.805	2.896	Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst	2.896	2.805	2.791
420	229	848	Havbruk	848	229	420
1.727	1.481	1.915	Industri og bergverk	1.915	1.481	1.727
2.416	2.148	2.287	Bygg, anlegg, kraft og vannforsyning	2.287	2.148	2.416
4.067	3.365	3.509	Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet	3.509	3.365	4.067
1.740	1.675	1.288	Sjøfart og offshore	1.288	1.675	1.740
4.387	5.325	4.786	Eiendomsdrift	4.535	5.104	4.153
5.550	5.216	6.199	Forretningsmessig tjenesteyting	6.199	5.216	5.550
4.848	5.062	5.898	Transport og annen tjenesteytende virksomhet	5.438	4.623	4.339
8.627	8.419	11.106	Offentlig forvaltning	11.106	8.419	8.627
2.048	1.992	1.788	Øvrige sektorer	1.560	1.555	1.569
38.621	37.715	42.518	Sum næring	41.580	36.618	37.398
29.769	29.672	31.506	Lønnstakere	31.506	29.672	29.769
68.391	67.387	74.024	Sum innskudd	73.086	66.290	67.168

Note 10 - Netto renteinntekter

Morbank				Konsern		
Januar - September				Januar - September		
2016	2016	2017	(mill. kr)	2017	2016	2016
			Renteinntekter			
124	92	100	Renter og lignende inntekter av utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	31	37	48
2.986	2.235	2.331	Renter og lignende inntekter av utlån til og fordringer på kunder	2.570	2.417	3.240
292	213	221	Renter og lignende inntekter av sertifikater, obligasjoner og andre rentebærende verdipapirer	219	211	289
-	-	-	Andre renteinntekter	17	14	19
3.401	2.539	2.652	Sum renteinntekter	2.836	2.680	3.597
			Rentekostnader			
152	114	97	Renter og lignende kostnader på gjeld til kredittinstitusjoner	100	114	153
652	488	490	Renter og lignende kostnader på innskudd fra og gjeld til kunder	479	476	636
708	535	499	Renter og lignende kostnader på utstedte verdipapirer	499	535	708
145	109	106	Renter og lignende kostnader på ansvarlig lånekapital	108	110	146
2	2	-0	Andre rentekostnader	11	10	13
58	44	37	Avgift Sparebankenes sikringsfond	37	44	58
1.717	1.292	1.229	Rentekostnader og lignende kostnader	1.233	1.289	1.714
1.684	1.248	1.422	Netto renteinntekter	1.603	1.391	1.883

Note 11 - Andre driftskostnader

Morbank				Konsern		
Januar - September				Januar - September		
2016	2016	2017	(mill. kr)	2017	2016	2016
197	157	156	IT-kostnader	205	195	252
18	13	13	Porto og verditransport	17	17	22
55	38	35	Markedsføring	73	68	98
34	31	34	Ordinære avskrivninger	74	73	98
124	91	90	Driftskostnader faste eiendommer	84	78	109
70	49	55	Kjøpte tjenester	102	75	108
116	80	81	Øvrige driftskostnader	133	107	156
615	459	465	Sum driftskostnader	688	613	844

Note 12 - Øvrige eiendeler

Morbank				Konsern		
31.12.16	30.9.16	30.9.17	(mill. kr)	30.9.17	30.9.16	31.12.16
27	33	27	Utsatt skattefordel	202	184	196
121	124	118	Varige driftsmidler	877	925	906
37	22	80	Opptjente ikke motatte inntekter	124	53	63
20	1.165	585	Fordringer verdipapirer	989	1.657	220
198	124	198	Pensjonsmidler	208	125	207
479	87	429	Andre eiendeler	857	386	785
882	1.556	1.438	Sum øvrige eiendeler	3.256	3.331	2.376

Note 13 - Annen gjeld

Morbank			Konsern		
31.12.16	30.9.16	30.9.17 (mill. kr)	30.9.17	30.9.16	31.12.16
0	0	0	34	22	33
266	292	159	222	351	319
8	13	8	8	13	8
73	73	200	585	331	367
118	95	130	130	95	118
26	25	26	26	31	26
90	75	72	72	75	90
3	4	17	104	51	39
0	605	618	906	940	147
-	-	-	217	176	181
146	226	470	511	267	203
731	1.409	1.699	2.816	2.353	1.531

Note 14 - Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer og ansvarlig lånekapital

Konsern

Endring i verdipapirgjeld (mill. kr)	30.9.17	Emittert	Forfalt/ innløst	Øvrige endringer	31.12.16
Obligasjonsgjeld, nominell verdi	37.600	7.250	5.645	460	35.535
Verdijusteringer	247	-	-	-206	453
Påløpte renter	244	-	-	-84	328
Totalt	38.091	7.250	5.645	169	36.317

Endring i ansvarlig lånekapital (mill. kr)	30.9.17	Emittert	Forfalt/ innløst	Øvrige endringer	31.12.16
Ordinære ansvarlig lånekapital, nominell verdi	2.047	1.000	632	-25	1.704
Fondsobligasjonslån, nominell verdi	1.400	-	-	-	1.400
Verdijusteringer	46	-	-	-18	64
Påløpte renter	10	-	-	-4	14
Totalt	3.503	1.000	632	-47	3.182

Note 15 - Vurdering av virkelig verdi på finansielle instrumenter

Finansielle instrumenter til virkelig verdi klassifiseres i ulike nivåer.

Nivå 1: Verdsettelse basert på noterte priser i aktivt marked

Virkelig verdi av finansielle instrumenter som handles i aktive markeder er basert på markedspris på balansedagen. Et marked er betraktet som aktivt dersom markedskursene er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse prisene representerer faktiske og regelmessige forekommende markedstransaksjoner på armlengdes avstand. I kategorien inngår blant annet børsnoterte aksjer og statskassesevksler.

Nivå 2: Verdsettelse basert på observerbare markedsdata

Nivå 2 består av instrumenter som verdsettes ved bruk av informasjon som ikke er noterte priser, men hvor priser er direkte eller indirekte observerbare for eiendelene eller forpliktelsene, og som også inkluderer noterte priser i ikke aktive markeder.

Nivå 3: Verdsettelse basert på annet enn observerbare data

Hvis fastsettelse av verdi ikke er tilgjengelig i forhold til nivå 1 og 2 benyttes verdsettelsesmetoder som baserer seg på ikke-observerbar informasjon.

Følgende tabell presenterer konsernets eiendeler og gjeld målt til virkelig verdi per 30. september 2017:

Eiendeler (mill. kr)	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Total
Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	7	4.255	-	4.262
- Obligasjoner og sertifikater	2.840	15.069	-	17.908
- Egenkapitalinstrumenter	1.137	-	409	1.546
- Fastrentelån og ansvarlig lån	-	43	3.459	3.502
Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg				
- Egenkapitalinstrumenter	-	-	61	61
Sum eiendeler	3.983	19.366	3.929	27.279
Forpliktelser	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Total
Finansielle forpliktelser til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	5	3.674	-	3.679
- Egenkapitalinstrumenter	217	-	-	217
Sum forpliktelser	223	3.674	-	3.896

Følgende tabell presenterer konsernets eiendeler og gjeld målt til virkelig verdi per 30. september 2016:

Eiendeler (mill. kr)	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Total
Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	70	5.419	-	5.489
- Obligasjoner og sertifikater	1.936	14.962	-	16.898
- Egenkapitalinstrumenter	622	-	505	1.127
- Fastrentelån og ansvarlig lån	-	43	3.771	3.813
Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg				
- Egenkapitalinstrumenter	42	-	84	126
Sum eiendeler	2.670	20.423	4.359	27.453
Forpliktelser	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Total
Finansielle forpliktelser til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	58	4.947	-	5.004
- Egenkapitalinstrumenter	174	6	-	180
Sum forpliktelser	231	4.953	-	5.184

Følgende tabell presenterer konsernets eiendeler og gjeld målt til virkelig verdi per 31. desember 2016:

Eiendeler (mill. kr)	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Total
Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	44	4.708	-	4.752
- Obligasjoner og sertifikater	2.511	15.046	-	17.557
- Egenkapitalinstrumenter	959	-	524	1.483
- Fastrentelån og ansvarlig lån	-	43	3.783	3.826
Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg				
- Egenkapitalinstrumenter	-	-	60	60
Sum eiendeler	3.514	19.796	4.367	27.676
Forpliktelser	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Total
Finansielle forpliktelser til virkelig verdi over resultatet				
- Derivater	48	4.026	-	4.074
- Egenkapitalinstrumenter	173	8	-	181
Sum forpliktelser	221	4.034	-	4.255

Endringer i instrumentene klassifisert i nivå 3 per 30. september 2017:

(mill. kr)	Fastrentelån	Aksjer til virkelig verdi over resultatet	Aksjer tilgjengelig for salg	Sum
Inngående balanse 1.1.17	3.783	524	60	4.367
Tilgang	269	10	-	279
Avhending	-601	-149	-	-751
Netto gevinst/tap på finansielle instrumenter	9	24	2	34
Utgående balanse 30.09.17	3.459	409	61	3.929

Endringer i instrumentene klassifisert i nivå 3 per 30. september 2016:

(mill. kr)	Fastrentelån	Aksjer til virkelig verdi over resultatet	Aksjer tilgjengelig for salg	Sum
Inngående balanse 1.1.16	4.405	574	108	5.087
Tilgang	377	24	28	429
Avhending	-991	-70	-3	-1.064
Netto gevinst/tap på finansielle instrumenter	-20	-22	-49	-91
Utgående balanse 30.09.16	3.771	505	84	4.359

Endringer i instrumentene klassifisert i nivå 3 per 31. desember 2016:

(mill. kr)	Fastrentelån	Aksjer til virkelig verdi over resultatet	Aksjer tilgjengelig for salg	Sum
Inngående balanse 1.1.16	4.405	574	108	5.087
Tilgang	770	28	1	799
Avhending	-1.347	-66	-	-1.413
Netto gevinst/tap på finansielle instrumenter	-44	-13	-50	-106
Utgående balanse 31.12.16	3.783	524	60	4.367

Note 16 - Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at konsernet ikke er i stand til å refinansiere sin gjeld eller ikke har evnen til å finansiere økninger i eiendeler. Styringen tar utgangspunkt i konsernets overordnede likviditetsstrategi som blir gjennomgått og vedtatt av styret minimum årlig. Likviditetsstrategien gjenspeiler konsernets moderate risikoprofil.

Konsernet reduserer sin likviditetsrisiko gjennom en spredning av innlån på ulike markeder, innlånskilder, løpetider og instrumenter samt ved bruk av langsiktige innlån. Det foreligger beredskapsplaner både for konsernet og SpareBank 1-alliansen for håndtering av likviditetssituasjonen i perioder med urolige kapitalmarkeder. Disse hensyntar perioder med både bankspesifikke, systemmessige krisescenarier og en kombinasjon av disse. Konsernet har som mål å kunne overleve i tolv måneder uten tilgang på ny finansiering samtidig som boligpriser faller med 30 prosent. Banken skal i samme periode tilfredsstillende minstekrav til LCR.

Gjennomsnittlig restløpetid på porteføljen av senior obligasjonslån og OMF var 2,85 år ved utgangen av tredje kvartal 2017. Samlet LCR var 124 prosent ved utgangen av tredje kvartal og gjennomsnittlig samlet LCR var 127 prosent i kvartalet isolert. LCR i norske kroner og euro var henholdsvis 112 og 401 prosent ved utgangen av kvartalet.